

## ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

### FEATURES OF CONDUCTING FORENSIC EXPERTISE DURING HUMAN TRAFFICKING INVESTIGATIONS

Стаття присвячена дослідженню особливості проведення судових експертиз під час розслідування торгівлі людьми.

Зазначено, що торгівля людьми є глобальною проблемою, яка щороку впливає на життя мільйонів людей у різних країнах світу. Найпоширенішою формою цього злочину вважається сексуальна експлуатація. Однак значна кількість жертв зазнає торгівлі з метою примусової праці, трудової експлуатації (наприклад, хатня робота, дитяче жебрацтво), вилучення органів та інших форм експлуатації. Умови воєнного стану або збройного конфлікту ще більше загострюють ці прояви, сприяючи вербуванню, примусу до участі у військових діях, викраденню та насильницькому переміщенню людей задля отримання вигоди.

Досліджено, що використання експертних висновків як основи для прийняття процесуальних рішень, які визначають подальші етапи досудового розслідування або потребують санкції слідчого судді (наприклад, повідомлення про підозру, проведення обшуку чи огляду в житлі або іншому володінні), передбачає висунення більш жорстких вимог до доказової бази, зокрема щодо її достатності та узгодженості.

Крім того, автором встановлено, що основними видами експертиз, які можуть бути призначені та проведені під час розслідування торгівлі людьми є: почеркознавча, трасологічна, дактилоскопічна, фототехнічна, медичні, комп'ютерно-технічна, мистецтвознавча, психологічна експертиза, а також експертизи документів, матеріалів, речовин та виробів, відео- та звукозапису.

**Ключові слова:** кримінальне правопорушення, торгівля людьми, судова експертиза, призначення експертизи, висновок експерта.

The article is devoted to the study of the peculiarities of conducting forensic examinations during the investigation of human trafficking.

It is noted that human trafficking is a global problem that affects the lives of millions of people in different countries of the world every year. The most common form of this crime is considered to be sexual exploitation. However, a significant number of victims are trafficked for the purpose of forced labor, labor exploitation (for example, domestic work, child begging), organ removal and other forms of exploitation. Conditions of martial law or armed conflict further exacerbate these manifestations, contributing to recruitment, coercion to participate in military operations, kidnapping and forced displacement of people for profit.

It has been studied that the use of expert opinions as a basis for making procedural decisions that determine the subsequent stages of the pre-trial investigation or require the sanction of an investigating judge (for example, reporting suspicion, conducting a search or inspection of a residence or other property) implies the imposition of more stringent requirements for the evidentiary base, in particular regarding its sufficiency and consistency. In addition, the author has established that the main types of examinations that can be ordered and conducted during the investigation of human trafficking are: handwriting, trace, fingerprint, phototechnical, medical, computer-technical, art,

psychological examination, as well as examinations of documents, materials, substances and products, video and sound recordings.

**Key words:** *criminal offense, human trafficking, forensic examination, appointment of an expert, expert opinion.*

**Постановка проблеми та її актуальність.** Розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із торгівлею людьми, потребує використання сучасних науково-технічних методів і глибокого аналізу доказової бази. Особливе значення у цьому процесі відіграють судові експертизи, які є одним із ключових інструментів для встановлення істини в кримінальному провадженні. Торгівля людьми характеризується складними та прихованими механізмами вчинення, що вимагає комплексного підходу до збирання й оцінки доказів.

Судові експертизи при розслідуванні даного виду злочинів охоплюють широкий спектр досліджень, які можуть включати аналіз документів, дослідження цифрових доказів, судово-медичні експертизи, психолого-психіатричні дослідження потерпілих, а також економічні та лінгвістичні експертизи. Кожен із цих напрямків має свої особливості та важливе значення для встановлення обставин злочину, ролі учасників, масштабів злочинної діяльності та ступеня завданої шкоди.

Крім того, важливим аспектом є врахування специфіки кримінальних правопорушень, пов'язаних із торгівлею людьми, таких як міжнаціональний характер, залучення технологій для організації злочинної діяльності, а також високий рівень травматизації потерпілих. Це визначає необхідність чіткого дотримання процедурних вимог і застосування міждисциплінарного підходу до проведення експертних досліджень.

Саме тому, аналіз особливостей проведення судових експертиз під час розслідування торгівлі людьми є важливим для підвищення ефективності розкриття та доказування таких кримінальних правопорушень. А знання методології, етичних аспектів та організаційних підходів до проведення експертиз сприяє не лише встановленню істини в кримінальних провадженнях, але й захисту прав і свобод потерпілих.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Процедуру призначення та проведення судових експертиз, в тому числі й під час розслідування торгівлі людьми, у своїх працях досліджувало багато вчених, серед яких: О. І. Гарасимів, О. В. Захарова, П. П. Іщенко, О. Л. Кобилянський, А. В. Кофанов, О. А. Леоненко, В. І. Молчанов, А. О. Полянський, Н. О. Симоненко, В. Ю. Шепітько та інші.

**Мета статті** полягає у дослідженні особливостей проведення судових експертиз під час розслідування торгівлі людьми.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Відповідно до ст. 1 Закону України «Про судову експертизу» судова експертиза – це дослідження на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо об'єктів, явищ і процесів з метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляду [1].

Попри значний вплив розвитку судово-експертної діяльності на розширення кола її суб'єктів, до яких додалися експертні установи та їхні керівники, основною сферою залишається проведення судових експертиз у межах кримінального провадження.

Не вдаючись до конкретизації наукових думок, зазначимо, що так чи інакше розглядаючи сутність судової експертизи криміналісти намагаються визначити її суттєві ознаки. Більшість науковців виділяють наступні характерні для судової експертизи ознаки: 1) використання експертом спеціальних знань, експертне дослідження розуміється як процес застосування спеціальних знань стосовно об'єктів дослідження; 2) кримінально-процесуальна форма призначення судової експертизи; 3) процесуальна самостійність судового експерта; 4) індивідуальна відповідальність судового експерта; 5) безпосереднє дослідження об'єктів експертизи судовим експертом; 6) об'єктивне і всебічне проведення судової експертизи; 7) процесуальне оформлення результатів експертизи; 8) проведення дослідження з метою встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження; 9) спеціальний суб'єкт проведення експертизи; 10) спеціальна процесуальна форма її проведення, що виражається у оформленні її результатів в спеціальному процесуальному документі – висновку експерта [2, с. 10].

Крім того, важко не погодитись з Г. К. Авдєєвою, яка стверджує, що важлива роль висновків експерта у науково-технічному забезпеченні слідчої діяльності виявляється у підвищенні результативності процесу доказування завдяки збору такої доказової інформації, яку отримати слідчому без залучення експерта неможливо. Слідчий, залучаючи експерта, не лише отримує

висновок експерта як джерело доказів, а й з'ясовує походження й причинні зв'язки окремих фактів, слідів і їх ознак. Аналіз і оцінка висновку експерта дозволяє слідчому надати правильну оцінку певному юридично значущому факту чи явищу [3, с. 88].

Слід також зазначити, що перевірка одних доказів на базі інших у кримінальному провадженні здійснюється шляхом зіставлення їх змісту і з'ясування їх погодженості один з одним. При цьому, така перевірка буде взаємодоповнюючою. Так, результати судової експертизи можуть підтверджуватись показаннями свідка, в той час як і саме судово-експертне дослідження може підтверджувати його показання. З іншого боку, якщо показання свідка суперечать висновкам експерта, це може бути підставою як для перевірки цих показань свідка, так і для перевірки самого експертного висновку. Саме слідчий повинен звертати особливу увагу на такі ситуації. Очевидно, що слідчому недоцільно клопотати перед судом про призначення повторної експертизи кожного разу, коли підозрюваний буде змінювати свої показання. Однак, якщо висновок експерта, крім того, суперечить й іншим доказам у справі – це привід розглянути питання про призначення повторної експертизи. Варто також зазначити, що як висновки експерта можуть бути підставою для висунення і перевірки слідчих версій, так і обставини справи можуть бути використані експертом, причому не тільки для побудови експертних версій, але й навпаки, для обмеження кола версій, які підлягають перевірці. Таке обмеження можливе, якщо обставини провадження аналізуються під кутом зору спеціальних пізнань.

Не зайвим буде згадати про такий важливий аспект, як перевірка за допомогою експертизи окремих матеріалів, отриманих під час проведення оперативно-розшукових заходів з метою їх подальшого використання у кримінальному процесуальному доказуванні (це стосується, насамперед, аудіозаписів, відеозаписів та фотознімків). Виконуючи вимогу законодавства (ст. 94 КПК України) про всебічну, повну і неупереджену оцінку доказів, слідчий повинен з'ясувати правову природу й спосіб отримання матеріалів, які з'явилися в результаті проведення оперативно-розшукових заходів. Одна зі складових допустимості таких матеріалів у кримінальному провадженні буде прямо залежати від висновку експерта про те, чи не піддавалися фотознімки монтажу, чи зазнавала змін фонограма, чи є ознаки механічного або електронного монтажу на фонограмі, чи одночасно проводився запис відео та аудіо на відеофонограмі тощо [4, с. 3].

Слід зауважити, що використання експертних висновків як основи для прийняття процесуальних рішень, які визначають подальші етапи досудового розслідування або потребують санкції слідчого судді (наприклад, повідомлення про підозру, проведення обшуку чи огляду в житлі або іншому володінні), передбачає висунення більш жорстких вимог до доказової бази, зокрема щодо її достатності та узгодженості.

Торгівля людьми є глобальною проблемою, яка щороку впливає на життя мільйонів людей у різних країнах світу. Найпоширенішою формою цього злочину вважається сексуальна експлуатація. Однак значна кількість жертв знає торгівлі з метою примусової праці, трудової експлуатації (наприклад, хатня робота, дитяче жебрацтво), вилучення органів та інших форм експлуатації. Умови воєнного стану або збройного конфлікту ще більше загострюють ці прояви, сприяючи вербуванню, примусу до участі у військових діях, викраденню та насильницькому переміщенню людей задля отримання вигоди.

Деякі дослідження свідчать про те, що експлуатація людей, торгівля жінками, дітьми й чоловіками та їхне поневолення, які наче тінь супроводжують конфлікти й війни, набувають нових масштабів, інтенсивності та форм, особливо у країнах, де вирують конфлікти: це сексуальна експлуатація, примусова праця, залучення до складу озброєних і терористичних груп, експлуатація з метою торгівлі наркотиками й органами та багато іншого. Тенденції розвитку насильства й торгівлі людьми мають тривожний характер.

Почастішали випадки, коли на додачу до зумовленої ненавистю жорстокості, яка зазвичай характерна для ранніх етапів війни (убивство чоловіків на очах членів їхніх родин, рабство жінок, експлуатація дітей), людей використовують як одноразовий ресурс для задоволення породженого війною попиту органів і крові. Такими жертвами здебільшого стають чоловіки. До того ж під час військових дій людей часто утримують проти їхньої волі, вони стають жертвами викрадення за викуп або їх примушують до безоплатної праці [5, с. 134].

Отже, розглянемо типи судової експертизи, які призначаються та проводяться під час розслідування торгівлі людьми.

1. Почеркознавча експертиза. Судово-почеркознавча експертиза – це наукове дослідження, яке має встановлену законом процесуальну форму, проводиться експертом на базі спеціальних знань у галузі судового почеркознавця відповідно норм процесуального законодавства, які визначають її

призначення та проведення, з метою встановлення фактів (фактичних даних), що мають доказове значення у справах. Коло питань, які вирішує судовий експерт-почеркознавець можливо поділити на ідентифікаційні, класифікаційні та діагностичні і які вирішуються шляхом застосування відповідних методик шляхом цілеспрямованого та упорядкованого їх використання [6, с. 222].

Об'єктами такої експертизи під час розслідування торгівлі людьми будуть виступати рукописні тексти, обмежені за обсягом рукописні записи (буквені та цифрові) і підписи, вилучені під час обшуку чи огляду (боргові та інші розписки, договори з підписами, робочі записи обліку грошових коштів, здобутих злочинним шляхом тощо) [7, с. 100].

2. Технічна експертиза документів. Установити ознаки та способи підроблення документів у кримінальних провадженнях неможливо без призначення та проведення різних видів технічної експертизи документів. Документи, що перебувають в офіційному обігу на території нашої держави, повинні не лише бути виготовлені з дотриманням певних вимог, а й мати реквізити. Реквізитами є обов'язкові дані, які повинні міститися в документі; до них ми можемо віднести відбитки печаток і штампів, підписи уповноважених осіб, інформацію про виготовлення та складання документа (номер друкарського замовлення, обсяг тиражу, рік виготовлення бланку, дата видачі документа, уповноважений орган, що його видав, тощо), встановлену форму для певних категорій документів (накладна, паспорт, водійське посвідчення тощо). Головними завданнями технічної експертизи реквізитів документів є такі: установлення фактів і способів унесення змін до документів (підчистка, травлення, дописка, переклеювання фото-карток, літер тощо) та виявлення їх первинного змісту; виявлення залитих, замазаних, вицвілих та інших слабовидимих або невидимих текстів (зображень) на різних матеріалах, а також текстів (зображень) на обгорілих та згорілих документах за умови, що папір, на якому вони зображені, не перетворився на попіл; установлення виду та ідентифікація приладів письма за штрихами; визначення відносної давності створення документа або його фрагментів, а також послідовності нанесення штрихів, що перетинаються; установлення цілого за частинами документа; установлення документа, виготовленого шляхом монтажу із застосуванням копіювально-розмножувальної та комп'ютерної техніки; ідентифікація особи, яка надрукувала машинописний текст чи виготовила зображення відтиску печатки, за особливостями навичок виконавця [8].

Об'єктами такої експертизи під час розслідування торгівлі людьми будуть виступати документи, що посвідчують особу, документи, що дають право на перетин кордону, проїзні документи, договори про працевлаштування, установчі документи фіктивних фірм, бюро тощо [7, с. 101].

3. Трасологічна, дактилоскопічна експертизи. В даному випадку в якості об'єктів дослідження можуть виступати дактилоскопічні сліди, залишені потерпілими особами під час їх викраденні та/або перевезенні, вилучені під час огляду, обшуку транспортних засобів, приміщень. Дактилоскопічні сліди нестановлених співучасників злочину, залишені на документах, інших предметах.

3. Фототехнічна експертиза. До об'єктів відносимо: а) фотознімки, кінофільми та відеозаписи, які містять відображення експлуатації особи, зокрема у порнобізнесі; б) фото та кіноапаратура, фотознімки, кінофільми, фото та кіно матеріали, вилучені під час огляду, обшуку. При чому особу, яка призначила даний вид експертизу можуть цікавити такі питання:

Який вид зйомки використовувався для виготовлення цього фотознімка (натурний, репродукційний, комбінований)?

Чи виготовлено цей знімок із застосуванням фотомонтажу?

При якому освітленні (природному або штучному) проводилась зйомка?

Чи використовувались під час виготовлення фотознімка ті чи інші технічні прийоми (глянсування, ретушування, тонування тощо)?

Які дата і час виготовлення фотознімка та дата і час його редагування? [7, с. 102].

4. Експертиза відео-, звукозапису. Джерела звукової інформації утворюють у своїй сукупності звукове середовище скоєння злочину, дають змогу встановити як особу злочинця, так і решту обставин, що підлягають доказуванню. Криміналістичний аналіз звуків, зафіксованих у фонограмі, допомагає розпізнати й ототожнити звукові сигнали, установити вид джерел звуку та їх кількість, ідентифікувати такі джерела звуку. При розслідуванні торгівлі людьми даний вид експертизи може допомогти слідству підтвердити низку вагомих обставин щодо розслідуваного правопорушення, наприклад:

– підтвердити/спростувати факт присутності/відсутності конкретних осіб у конкретний час у певному місці;

– підтвердити/спростувати факт і ступінь знайомства цих осіб;

– визначити ступінь причетності кожного з учасників до правопорушення;  
– установити ставлення осіб до розслідуваного правопорушення і їхній емоційний стан;  
– з'ясувати хронологію подій – дані, за якими можна реконструювати перебіг подій, поведінку учасників, ситуацію й умови, за яких ця подія відбувалася, тощо [5, с. 136].

Об'єктами дослідження будуть виступати: оригінальна фонограма запису розмов, зокрема висловлених погроз насильством, шантажу, обману потерпілої особи, а також виготовлені матеріали порнографічного характеру у випадку експлуатації потерпілої особи в такий спосіб; оригінальний пристрій, яким фонограма зафіксована, додаткове обладнання.

5. Експертиза матеріалів, речовин та виробів, до об'єктів якої в досліджуваній нами категорії кримінальних правопорушень можна віднести змиви з рук, предмети одягу підозрюваного, грошові кошти чи інші цінності з нашаруванням спеціальних хімічних речовин, вилучені під час тактичної операції під час фіксації факту передачі грошових коштів чи інших цінностей за «живий товар», а також контрольні зразки.

6. Комп'ютерно-технічна експертиза комп'ютерного носія, а за потреби й комп'ютерного блоку (комплексу комп'ютерних засобів, до складу якого входить досліджуваний носій), вилучених під час огляду, обшуку [7, с. 103-104].

7. Психологічна експертиза. Психологічний аналіз реалізації вибору потерпілого на користь пропозиції обвинуваченого полягає у встановленні підпорядкування його діяльності провідній потребі в певному заробітку, ступеня ініціативності, активності, багатостановності, низки зусиль, що властиві для складної вольової діяльності. У результаті психологічного дослідження встановлюється ступінь усвідомленої діяльності потерпілого, що має (або не має) усі необхідні ознаки складної вольової поведінки [9, с. 555-556].

Об'єктами такої експертизи під час розслідування торгівлі людьми будуть виступати психічно здорові особи (як правило, потерпілі від кримінального правопорушення). Слід зазначити, що доцільно проводити дослідження для встановлення факту використання уразливого стану потерпілої особи у розумінні примітки 2 ст. 149 КК України, оцінки показань малолітніх, неповнолітніх потерпілих тощо [7, с. 105].

8. Мистецтвознавча експертиза друкованої продукції, аудіо– та відеозаписів, фотографій, вилучених під час огляду чи обшуку, яка зможе дати відповіді на такі питання:

Чи містяться на наданому носії інформації твори, що пропагують культ насильства та жорстокості?

Чи є наданий на дослідження твір автентичним?

Чи належить наданий на дослідження предмет до культурних цінностей, що мають художнє, історичне, етнографічне, наукове або інше значення?

Чи має інформація, що міститься на наданих на дослідження носіях інформації, порнографічний характер?

Чи належать надані на дослідження предмети до продукції порнографічного характеру?

Чи мають місце в наданому на дослідження творі (літературному, кінематографічному, театральному, видовищному) сцени порнографічного характеру?

Чи належить інформація, що міститься на наданих на дослідження носіях, до дитячої порнографії? [8].

9. Медичні експертизи, а саме:

1) експертиза тілесних ушкоджень, об'єктом якої виступатиме потерпіла особа, до якої застосовувалось насильство або у випадку, коли експлуатація полягала у вилученні органів, проведенні дослідів над людиною без її згоди;

2) експертиза статевих органів, об'єктом якої виступатиме потерпіла особа у випадках, коли експлуатація полягала у примусовій вагітності або примусовому перериванні вагітності [7, с. 107].

**Висновки.** Отже, на основі викладеного вище, можна зробити висновок, що використання експертних висновків як основи для прийняття процесуальних рішень, які визначають подальші етапи досудового розслідування або потребують санкції слідчого судді (наприклад, повідомлення про підозру, проведення обшуку чи огляду в житлі або іншому володінні), передбачає висунення більш жорстких вимог до доказової бази, зокрема щодо її достатності та узгодженості.

Крім того, основними видами експертиз, які можуть бути призначені та проведені під час розслідування торгівлі людьми є: почеркознавча, трасологічна, дактилоскопічна, фототехнічна, медичні, комп'ютерно-технічна, мистецтвознавча, психологічна експертиза, а також експертизи документів, матеріалів, речовин та виробів, відео– та звукозапису.

**Список використаних джерел:**

1. Про судову експертизу: Закон України від 25.02.1994 № 4038-XII // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text>
2. Тіщенко В. В., Белік Л. С., Самойленко О. А., Тіщенко Ю. А. Щодо сутності та правової природи судової експертизи у кримінальному провадженні. *Криміналістика і судова експертиза*. 2021. Вип. 66. С. 5-14.
3. Авдєєва Г. К. Місце судової експертизи у науково-технічному забезпеченні слідчої діяльності в умовах змагального кримінального провадження. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2021. Вип. 41. С. 88-93.
4. Ортинський В. Сутність та цілі використання судових експертиз під час досудового розслідування кримінальних проваджень. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: *Юридичні науки*. 2021. Т. 8, № 1. С. 1-9.
5. Брендель О., Нікулін К., Асланова Е. Можливості експертизи відео-, звукозапису під час розслідування злочинів, пов'язаних із торгівлею людьми. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2022. Вип. 2. С. 131-145.
6. Молчанова В. П. Судова почеркознавча експертиза як форма застосування спеціальних знань. *Молодий вчений*. 2020. № 1 (2). С. 220-224.
7. Методика розслідування торгівлі людьми: альбом схем / О. В. Захарова, О. І. Гарасимів, О. М. Дуфенюк, А. І. Кунтій, С. І. Марко, Є. В. Пряхін. Львів: ЛьвДУВС, 2019. 112 с.
8. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень: Наказ Міністерства юстиції України від 08.10.1998 № 53/5 База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98>
9. Єгорова Т. М., Мороз С. Г. Щодо можливостей судово-психологічної експертизи потерпілих за злочинами, пов'язаними із торгівлею людьми. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2018. Вип. 18. С. 552-557.

**References:**

1. On forensic examination: Law of Ukraine dated 25.02.1994 No. 4038-XII // Database "Legislation of Ukraine" / Verkhovna Rada of Ukraine. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text> [in Ukrainian]
2. Tishchenko V. V., Belik L. S., Samoilenko O. A., Tishchenko Yu. A. On the essence and legal nature of forensic examination in criminal proceedings. *Forensic science and forensic examination*. 2021. Issue 66. P. 5-14 [in Ukrainian].
3. Avdeeva G. K. The place of forensic examination in the scientific and technical support of investigative activities in the conditions of adversarial criminal proceedings. *Issues of combating crime*. 2021. Issue 41. P. 88-93 [in Ukrainian].
4. Ortynskyi V. The essence and purposes of using forensic examinations during pre-trial investigation of criminal proceedings. *Bulletin of the National University "Lviv Polytechnic". Series: Legal Sciences*. 2021. Vol. 8, No. 1. P. 1-9 [in Ukrainian].
5. Brendel O., Nikulin K., Aslanova E. Possibilities of video and sound recording examination during the investigation of crimes related to human trafficking. *Theory and practice of forensic examination and forensics*. 2022. Vol. 2. P. 131-145 [in Ukrainian].
6. Molchanova V. P. Forensic handwriting examination as a form of application of special knowledge. *Young scientist*. 2020. No. 1 (2). P. 220-224 [in Ukrainian].
7. Methodology of investigation of human trafficking: an album of schemes / O. V. Zakharova, O. I. Garasymiv, O. M. Dufenyuk, A. I. Kuntiy, S. I. Marko, E. V. Pryakhin. Lviv: Lviv State Internal Affairs Department, 2019. 112 p. [in Ukrainian].
8. On approval of the Instructions on the appointment and conduct of forensic examinations and expert studies and Scientific and Methodological Recommendations on the preparation and appointment of forensic examinations and expert studies: Order of the Ministry of Justice of Ukraine dated 08.10.1998 No. 53/5 Database "Legislation of Ukraine" / Verkhovna Rada of Ukraine. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98> [in Ukrainian].
9. Yegorova T. M., Moroz S. G. Regarding the possibilities of forensic psychological examination of victims of crimes related to human trafficking. *Theory and practice of forensic examination and criminalistics*. 2018. Issue 18. P. 552-557 [in Ukrainian].